

891.99

2-26

50 891.99

2-26

unr.

ԳՈՐԻԳԻՆ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

6 NOV 2011

4.

1001
2193

ԲՆՆՆ

8

9

ՀԱՅԿՈՒՆԻ

ՍԱՄԵԼ ՀՈՎԻԿ

Գ-ՕԷ Մ

2023

06 JUN 2013

37971

ՍԱՐԳԻՍ ԵՒ ԵՂԻՍԱԲԷԹ

ՀԱՅԿՈՒՆԻՆԵՐԻ

ԱՆՄՈՌԱՑ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆԻՐՈՒՄ Է

ՆՐԱՆՑ

ԽՈՐԱՊԷՍ ՅԱՐԳՈՂ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶԸ

ԹԻՖԼԻՍ

Տպ. «ԿՈՒԼՏՈՒՐԱ» Բաքովու. փողոց 14.
1912.

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Հոյս ընծայելով ներկայ գրքոյկը՝ հեղինակը պարտք է համարում յայտնել, որ այս պօէման (հովևականք) գրելու առիթ և հիմնաքար է հանգիստացել նրա հանգուցեալ հօր Սարգիս Հայկունու գրի առած և հրատարակած «Հովթովթիկ» ժողովրդական վէպիկը Խարբերդի բարբառով:

Ձեռքի տակ ունենալով ժողովրդական այգւլիսի մի գեղեցիկ նիւթ — հեղինակը վարւել է այնպէս, ինչպէս կը վարւէր արւեստագէտը այն սիրուն մարմարիօն քարի հետ, որից նա կամենում է սիրոյ յուշարձանը կանգնեցնել:

Իսկ թէ ի՞նչ չափով է յաջողւել նրան հասնել իր նպատակին, այդ արգէն կարող է որոշել ամեն մի գիտակ ընթերցող:

ՍԱՄԻԼ ՀՈՎԻԿ

I

Մալաթիայում, այն հեռաւոր
Լեռնոտ երկրում, առանձին,
Ապրում էր մի ծեր, ալեւոր
Խեղճ ու կրքակ հողածին:
Վաղ օրերից նա զրկւել էր
Իր կողակցից սիրելի.
Անմըխիթար և ալեհեր
Նըրա կեանքում՝ հայելի,
Գծւում են սե՛, ամենամութ
Թշւառ օրեր կարիքի,
Բաղդը ծերին դարանամուտ —
Նա ենթակայ չարիքի:
Ամենայն օր լուսաբացին
Շտապում էր մութ անտառ
Եւ այնտեղից փայտ ու կացին
Շալակն առած, անդադար,

Տընքտընքալով, կամաց-կամաց
 Դէպի քաղաք պիտ գնար,
 Փայտը ծախէր, նըրա դիմաց,
 Քանի կոպէկ ստանար:
 Բընակւում էր հին խըրճիթում.
 Թոնրին՝ մի մեծ խաչերկաթ.
 Եւ իր միակ այծն էր կթում—
 Փոքրիկ թասում մի քիչ կաթ:
 Գարեհացի բլլիթներով,
 Թոնրից հանած տաք ու նոր,
 Հայրը, երեք աղջիկներով,
 Գոհանում էր ամեն օր:

Կանչեց մի օր հէգ ծերունին
 Չաւակներին լեռնաբոյս,
 Խօսեց նա իր ջահէներին
 Դողդոջ ձայնով մտայոյց.

«Էլ ի՞նչ ունէք դուք սեփական,
 Իմ բալիկներ սիրասուն,
 Միայն խղճուկ, հայրենական
 Մի կաղիլիկ այծ անասուն:
 Նայէք ձեր շուրջ, դէպի լեռներ,
 Դէպի սարեր կանաչոտ,
 Տեսէք այնտեղ անթիւ գառներ,
 Ոչխարների մի մեծ հօտ:
 Խայտում են թարմ կանաչներում,
 Ոստոստում են համարձակ,
 Նըրանց գոմից դուրս են բերում
 Դէպի արօտ լայնարձակ:
 Իսկ ձեր միակ այծին կաղիլի,
 Գիշերներով օրն ի բուն,
 Փակել էք մութ, խարխուլ, նեղլիկ,
 Կեղտոտ գոմում հաւաքուն»:
 —Էլ գորդ չունենք, պատասխանեց
 Իր հայրիկին ալիւր,
 Չարսիրտ աղջիկն ամենամեծ,
 Որ սար ելնենք ամեն օր,
 Անպէտք այծիդ հետ միասին
 Մըթնացնենք սարերում,
 Միշտ մըտածենք նըրա մասին
 Այս մեր ծաղիկ օրերում:

Մենք էլ գիտենք՝ դու մեզ համար
Բերել ես զարդ գեղեցիկ,
Նոր կօշիկներ կամ անհամար
Ասեղ, ուլունք թափանցիկ:

Երկրորդ օրը կանչեց միջնակ
Իր աղջրկան, ծերունին,
Խնդրեց նըրան, որ նա մենակ
Արօտ տանի այծիկին:
Սա էլ իր մեծ քրորջ նըման
Ընդգլիմացաւ ծերունուն.
«Դարտս է կտրել, քա վոյ, ամման,
Որ քո քոսոտ կենդանուն
Գոմից հանեմ ու մշտական
Ելնեմ սարեր քարքարոտ,
Ջահէլ կեանքում իմ կուտական
Մընամ հացի միշտ կարօտ»:

Անցան օրեր, առաքինի
Ծերը կանչեց փոքրիկին,
Գիտէր, որ իր խօսքը կանի
Բարի, քնքոյշ այդ հոգին:
«Ոոցւած է խոր սիրտըս անճար,
Օհ, իմ գառնակ մինուճար,
Քոյրերիդ պէս մի անարգիր,
Այլ իմ խօսքս դու յարգիր:
Նայիր հապա, ի՜նչ ալիքներ,
Ինչ կնճիւղներ ճակատիս,
Զը վրդովեա դու ալեհեր,
Ծերուկ մարդուն, այ որդիս»:
— Լսիր հայրիկ, ծընող անգին,
Դատրիկդ քեզ հընազանդ՝
Յիշում է խո՛ր ու թանկագին
Սիրուն խօսքերն հընաւանդ.
«Պատւիր ծերին, որ ծերանաս,
Ծերի պատին իմանաս».
Ուստի և նա իր ծերուկին,
Քաղցրիկ ծընող հարազատ,
Զի խընայիլ իր իսկ հոգին,
Ջահէլ կեանքը իր ազատ.
Պատրաստ է հօր հըրամանին՝
Ջուրը ընկնել կամովին,

Որ քոյրերս հասկանային
 Խօսքերն անմիտ հիմնովին...
 «Ծլիս, ծաղկիս, իմ սիրունիկ,
 Դու իմ գարնան աղունիկ,
 Ե՛կ, համբուրեմ այդ աչիկներ,
 Երկու վճիտ լճակներ:
 Գընա, գոմից այծիկին տար
 Դէպի սարեր կամ անտառ,
 Դու ծառի տակ հանգստացի,
 Թող այծիկն էլ արածի»:
 —Անգին հայրիկ, դու էլ հապա
 Գաիր հովւի մի գգակ,
 Մի զոյգ տըրեխ, բրդէ կապա,
 Կաղնուց երկար մի մահակ.
 Եւ մի սրինգ քաղցրահնչիւն,
 Որ նւագեմ՝ սար ու ձոր
 Լսւի անուշ մի կարկաչիւն,
 Մի սիրուն երգ քաղցրածոր:

Գընաց շուտով ու ծերունին
 Առաւ, բերեց մի գգակ,
 Մի զոյգ տըրեխ, կապան էլ հին,
 Երկար մահակ կոնատակ:
 Տւեց դստեր, որ նա հագնի,
 Դառնայ հովւիկ լեռնական,
 Իր ծերուկ հօր ձեռք պագնի,
 Հայրն էլ՝ սիրուն աղջըկան
 Ճամփա դընի այծիկի հետ,
 Տանից վերև, քիչ հեռու,
 Որ նա բռնի նեղ արահետ,
 Հասնի մինչև մի առու:
 «Ձէ, չեմ տանի», ասաց իր հօր
 Սամէլ դստրիկ վճռական:
 —Ձը խոստացա՞ր առաջին օր,
 Ասաց ծերը աղջըկան,—
 Լսել դու քո խեղճ հայրիկիդ,
 Ձը վրդովել իմ հոգին,
 Այժմ ինչո՞ւ ընկար կողքիդ,
 Դուրս չես տանում այծիկին:
 «Ների՛ր ծնող, մի՛ նեղանա՛ր,
 Քո աղջիկը մեն-մենակ,
 Առանց սըրինգ ինչպէ՞ս գընար
 Խուլ սարերը անբընակ»:

Քաղաք գնաց ծերը կրկին,
 Գտաւ սըրինգ գեղեցիկ,
 Բերեց Սամէլ նոր հովիւիկին,
 Իր աղջրկան երգեցիկ:
 Նա էլ առաւ ու կոնակին
 Աղով լցւած մի տոպրակ,
 Գարեհացեր կոնատակին,
 Ճամփա ընկաւ դէպ պուրակ:
 Նըրա առջից այծը կերթար,
 Վերից սիրուն իր Մարջան,
 Կանչում էր նա. «Դէ, առաջ տար,
 Այս նեղ ճամփով, շընիկ ջան»:
 Շունը նըրան հասկանում էր,
 Դիտէր լեզուն մարդկային,
 Դէպի վերեւ սըլանում էր,
 Դանում ուղին լեռնային:
 Քանի անգամ այծը կորչում,
 Յետ էր փախչում դէպի տուն.
 Սամէլ Հովիկ, սար ու ձորում,
 Դէ, թափառիր դու անտուն:
 Աչքերի մէջ կըրակ ու պէծ,
 Վազում էր նա ու կանչում,
 Ճարը կտրաւ՝ այծին կապեց
 Ծառի բընից կանաչում:

Նստած այնտեղ մտամոլոր,
 Արտասուում էր, հառաչում,
 Նայում շուրջը, իր չորս բոլոր,
 Տունը յիշում, քոյրերին,
 Հովի կեանքին դեռ անսովոր,
 Տանջւում սարի նոր փէրին:
 Ահա յիշեց, որ տոպրակում
 Պահած ունի ծեծած աղ,
 Լցրեց ափում և պուրակում
 Այծը լիզում, կաղէ-կաղ,
 Պոկում կանաչ, գընում առաջ,
 Հետեւելով Հովիկին.
 Հովիկն էլ մերթ լալահառաչ
 Կանգ էր առնում ու կրկին
 Առաջ անցնում սարերն ի վեր,
 Հօրն էր յիշում, իր խոստում—
 Սրտապնդւած և անվհեփ
 Բնաւ ճամբին չէր նստում
 Ու երգեր էր նա ասում...

Անցան ժամեր, վերջալոյսի
 Մի գունագեղ ցոլացում...
 Վառ աչիկներ հովիւ-կոյսի
 Անհունն էին թափանցում:
 Սամէլ Հովիկ տանից հեռու,
 Ամբողջ մի օր բոլորած,
 Փնտռում էր նա, չկայ առու,
 Ճամփին վաղճւց մոլորած...
 Օրը մթնեց, ամբողջ երկիր
 Խորասուզեց խաւարում:
 «Կաղլի՛կ իմ այծ, այստեղ պառկիր,
 Իսկ դո՛ւ, շնիկ, խոտերում,
 Ննջենք այսօր մաքուր օդում,
 Սարի լանջին քարքարոտ,
 Պայծառ աստղեր երկնուց խնդում,
 Ցոլում են սէր ու կարօտ:
 Երկինքը մեզ լինի վերմակ
 Ու կոշտ քարեր՝ բարձի տեղ.
 Թուխպեր չըկան, միայն ճերմակ
 Փոքրիկ ամսիկ կայ այնտեղ»...

Մորփէոսի անուշ գրկում
 Ննջեց Սամէլ պատանի.
 Զեփիւռն օրօր տաղ էր երգում,
 Շոյում կոյսին գեղանի:
 Հեռւում այծիկ մուշ-մճւշ անում,
 Մարջան շնիկ դեռ արթուն...
 Երազի մէջ, խորունկ քընում,
 Տեսնում է նա ծեր մարդուն՝
 Կանգնած է իր գլխավերե
 Եւ, հայեացքով սիրալիր,
 Տալիս է մի քաղցրիկ բարև,
 Ասում՝ «Սամէլ, դու քայլիր
 Դէպի Բինգեօլ ծաղկոտ լեռներ,
 Խնչքան գետեր հազար աղ,
 Կանաչներում անթիւ գառներ,
 Բիււր աղբիւրներ սառնորակ»:
 Յանկարծ լսեց իրարանցում,
 Բարձր հաջոց Մարջանի,
 Շունը վազում ու կաղկանձում,
 Գայլ է կանգնած ամենի:
 Թըռաւ Հովիկ, առաւ մահակ,
 Ուղիղ վագեց դէպի գայլ,
 Հետն էլ Մարջան, ինչպէս պահակ,
 Գայլը հեռու հազար քայլ:

Լուսադիմին, առաւօտեան,
 Խաւարն է խօլ փարատում
 Եւ արշալոյս մի վաղորդեան
 Փայլում սարի յետևում:
 Ճամփա ելաւ Սամէլ Հովիկ
 Ու աղ տւեց այծիկին.
 Իսկ իր սիրուն Մարջան սևիկ
 Միշտ անբաժան իր կողքին:
 Գընում էր վեր դէպի կատար,
 Դէպի բարձունք սարերի,
 Քայլում հաստատ նա անդադար՝
 Սիրուն եղնիկ թփերի—

Ժայռի տակին վճիտ աղբիւր
 Դուրս է ժայթքում սառնորակ,
 Ժայռին տալիս քնքոյշ համբոյր,
 Շուրթ-կաթիլներ բոլորակ:
 Աղբիւրի մօտ, ժայռի տակին,
 Հանեց շորերն համարձակ,
 Միայն շապիկ նըրա հագին,
 Ոտաբոբիկ, հերարձակ,
 Զքնաղ Հովիկ, կոյս-գեղանի,
 Նա լուսեղէն արարած,
 Նազիկ քայքոյվ և հոլանի,
 Մարմինը մերկ պարուրած,
 Աղբիւրի մէջ, թըրթըռալով,
 Զըրին տւեց անուշ բոյր,
 Զուրը զգոյշ փաղաքշելով,
 Կոյսից առաւ մի համբոյր:
 Փարւած են ջինջ մարմար կրճքին
 Զրի բիւրեղ կաթիլներ...
 Ու ճողփիւնից ցայտում կրկին,
 Խըլում են ջերմ համբոյրներ:

Սարից այն կողմ, արևմուտքում,
 Կայ լեռնադաշտ խոտաւէտ,
 Ուր ծլում են, յաւէտ ծաղկում՝
 Թարմ ծաղիկներ հոտաւէտ:
 Կանաչներում կոյս վառվռուն
 Հեռից աեսաւ մի մեծ հօտ.
 Խայտաբլդէտ գառներ սիրուն
 Խմբւում են շուտ իրար մօտ:
 Առաւ սըրինգ, հնչեց կրկին
 Մեղմիկ նը ագ քաղցրածայն,
 Երգեր անկ ու սրտագին
 Դէպի հեռու սփռեցան:
 Ողջ բնութիւն հրապուրւած
 Աչքը յառել Հովիկին,
 Իսկ պատանին ոգևորւած,
 Տալիս էր շունչ սըրնգին.
 «Եկէք ինձ մօտ, գառներ սիրուն,
 Դուք, ուլիկներ անհամար,
 Անցէք ձորով, մտէք առուն,
 Բերել եմ աղ ձեզ համար»:
 Եւ ոչխարներ շարան-շարան,
 Գերւած գեղ-գեղ նւագից,
 Կազմած անծայր մի կարաւան,
 Անցան ձորի գետակից:

Ժայռերի մէջ, կածաններով,
 Քարափներից մահագոյժ,
 Թռան անվախ, մեծ խմբերով,
 Ոգի առած ու աշխոյժ:
 Հասան շուտով չքնաղ կոյսին,
 Նոր հովիկին փառահեղ,
 Հանգիստ ու հեզ, լմուռ, միասին,
 Բոլորեցան խելայեղ:

Հնչում էր դեռ սիրատուշոր
 Երգը բոցոտ հարւածով,
 Շարժում լեռներ ժայռոտ ու չոր,
 Յուզում էր վիշտ — արնածով:
 «Եկէք, գառներ, մի նոր երկիր,
 Սիրուն աշխարհ եղեմի.
 Իսկ դու, սըրինգ, անուշ երգի՛ր,
 Անցնենք ճամփան մենք դէմի»:
 Հօտը ամբողջ, դիւթւած ուժգին,
 Ելաւ ոտքի միաբան
 Եւ ուշադիր անուշ երգին,
 Անցաւ դէմի նոր ճամփան:

Շղթայաձև, անմահ, ծաղկոտ,
 Բինգեօլ լեռներ ձիւնապատ
 Իջնում են ցած ու ծիծաղկոտ
 Ժպտում են սէր խանդակաթ:
 Եւ ծաղիկներ սիրաբողբոջ
 Բուրում են սէր քաղցրաշունչ,
 Զեփիւռը մեղմ սուլում անկոչ,
 Փարւում է նո՛ւրբ զովաշունչ:
 Շւշալով, քարանձաւից —
 Փոքրիկ մանուկ նորածին,
 Մուրաս գետակ խիստ ծարաւից
 Փախչում է դուրս առանձին:
 Համբոյր տալով ծնւած վայրին
 Շրթունքներով սառնորակ,
 Փարւում, գրկում ծաղիկներին,
 Սըլանում է խոր ձորակ:
 Ամեն մի բար շնչում է սէր —
 Մաքուր, անբիծ եթերում.
 Սիրոյ մէջ է ողջ տիեզեր
 Նոր կեանքի յոյս օրորում...

Բինգեօլ սարի բարձունքներին,
 Բընութեան մէջ կուսական,
 Հասաւ անվախ, մատաղ փէրին,
 Սամէլ Հովիկ լեռնական:
 Ահա չքնաղ՝ մի տեսարան,
 Բացւում անծայր մի եզեմ,
 Ուր ծաղիկներ հազար բերան,
 Ողջունելով խնդադէմ,
 Կանչում են ձեզ աչիկներով,
 Նայում անյագ ու կարօտ,
 Հիւսւած իրար վառ գոյներով —
 Կազմում փայլուն մի նարօտ:
 Հալեց կոյսի մատաղ հոգին
 Ծաղիկներից երփներանգ,
 Ուրախ, զւարթ և խնդաղին,
 Մոռցած վշտեր ու տանջանք,
 Թռաւ ինչպէս կայտառ եղնիկ
 Եզեմի մէջ գըրաւիչ,
 Ուր թփերում անմահ թռչնիկ
 Հնչում է երգ հրմայիչ:
 Ժողովեց նարգէս, բազմատեսակ
 Կազմեց փնջեր դալարուն
 Եւ փնջերից հիւսեց պսակ,
 Զուգեց իրան վառվռուն:

Անցան օրեր և նա երկամբ
 Ապրեց չքնաղ վայրերում...
 Սակայն կաղիլիկ այծը տկար
 Ոտքի վրայ երեքում,
 Ընկնում էր ցած հիւանդ, անուժ,
 Ամբողջ մարմնով բորոտած,
 Իսկ պատանին կանչում անուշ.
 «Հանգիստ, այծի՛կ փայփայած.
 Քեզ կը տանեմ աղբիւրի մօտ—
 Պաղ ջրքի մէջ լողանաս,
 Որ լոյսի հետ այս առաւօտ
 Ոտքի ելնես, թարմանաս»:

Եղեմական բինգեօլ ջրում—
 Ամեն մի մարդ հիւանդոտ
 Բուժւում է սառ այս աղբիւրում,
 Աշխարհ գալիս եռանդոտ:
 Զուրը ունի մեծ զօրութիւն՝
 Կենդանանար, հմայիչ,
 Կիտնքի ամեն հիւանդութիւն,
 Անթիւ ցաւեր քայքայիչ,

Կորչում են շուտ, անհետանում
 Ալիքներում նոր մտած—
 Գետը նրբանց խորն է տանում
 Հոսանքի հետ սըրընթաց:

Առաւօտեան Սամէլ Հովիկ
 Առաւ սրբինգ քաղցրաձայն,
 Երգեր անմահ, զեփիւռ, հովիկ
 Դէպի հեռու սփռեցան:
 Հօտն էլ մէկտեղ թռաւ ոտքի,
 Հասաւ կոյսին գեղեցիկ,
 Վաղուց տխուր, կարօտ երգի,
 Նոր երգերի գեղեցիկ:
 Այծերի մէջ կարմիր, փամփիլի,
 Վաղում էր ժիր, եռանդոտ—
 Այծը նախկին սեռի, կաղիլի,
 Բորոտ, անուժ, հիւանդոտ:
 Կենդանացած ոգի առել
 Բիւզեօլ ջրից հրմայիչ,
 Մի տարւայ ուլ, այծիկ դառել,
 Սարի այծիկ գրբաւիչ:
 Եւ եղջիւրներ ծառի նման
 Ուղղահայեաց բարձրացել,
 Ծուել են յետ ու սննման
 Յօգաւորւած կորացել:

«Ելէք, գառներ, եղեմական
 Բինգեօլ ջրում լողացէք.
 Բինգեօլ ջրում անմահական
 Նոր կեանք առէք, թարմացէք»:
 Եւ ոչխարներ, յափշտակւած
 Սամէլ Հովկի նւագից,
 Թափւեցին ներս ու խրոնրւած
 Ելան կենաց ակունքից:
 Սպիտակած ձիւնի նման
 Այն սեպուրդ ոչխարներ,
 Հագել են նուրբ, թաւշանման
 Բուրդ-մետաքսէ դիպակներ:

Երգում է կոյս Սամէլ Հովկի.
 Արար աշխարհ հիացել
 Եւ օդի մէջ սարի հովիկ
 Քարացել է—ֆնացել:
 Բինգեօլ լեռներ ծիծաղախիա,
 Վայրի շուշան, մանուշակ,
 Զգաստութեան մայր Անահիտ
 Նայում են լճու, անուշակ...

Հոսաշաղին հանդարտ, չամանց,
 Խաւարն է լուռ փարատում.
 Եւ խաւարից սարի դիմաց
 Աղօտ մի լոյս եթերում
 Նուրբ թւերով ցոլում քնքոյշ,
 Գրկում է խոր մթութիւն,
 Պայծառանում շողշող, զգոյշ,
 Կարմրատակում բլնութիւն:
 Եւ բոցեղէն ճառագայթներ,
 Բինգեօլ սարի թիկունքից,
 Քանդած մթին որոգայթներ,
 Թռչում են հուր ակունքից:
 Լերան ետե ոսկէ արև
 Բինգեօլն ի վեր մազլցում,
 Տալիս է ջերմ, քաղցրիկ բարև,
 Շող համբոյրներ արձակում:

Թարմ օգի մէջ, արշալոյսին,
 Անուշ քնից կազդուրւած,
 Պաշարում էր հովւիկ կոյսին
 Մի հին թախիժ նորոգւած:
 Քանի՛, քանի՛ օրեր անցան—
 Նա միայնակ, լեռներում,
 Առանց ընկեր, ախո՛ւր, անձայն,
 Ման էր գալիս, թափառում:
 Ինչի՞ն էր պէտք անմահ եղեմ,
 Մարգարտաշար աղբւրակ,
 Նարգէս, շուշան ու խնդադէմ
 Ծաղկոտ լեռներ, սէգ բիւրակ:
 Սիրով լեցուն բոյր, ջինջ եթեր
 Շնչում էր նո՛ւշ, անուշիկ,
 Ուղղում կոյսին սիրոյ նետեր,
 Խոցում սիրտը քնքուշիկ:
 Օ՛, անձուկ էր նըրա համար,
 Նա քայլում էր վիրաւոր,
 Ի՛նչ ճնշող էր երկնակամար,
 Հորիզոնը հեռաւոր:
 Խեղդում էր նա անօդ, պապակ
 Ու անսահման բոցավառ...
 Սիրտը կրճքում նեղ, ամրափակ,
 Հրդեհում էր սիրավառ:

Ահա հեռից, սեին տալով,
 Բարձունքներին, ճաշայ դէմ,
 Մօտենում էր, ոսոստալով,
 Մի ուրիշ հօտ դէմ առ դէմ:
 Նշմարւում էր հօտի ետքից
 Կտրիճ հովիւ վառվռուն,
 Սամէլ Հովկին հասակակից,
 Զահէլ տղայ, մի գարնէն:
 Արեահար, սէգ, թիկնաւէտ—
 Խոր հայեացքով կրրակոտ
 Դիտում էր նա երանաւէտ
 Զքնաղ կոյսին՝ ամաչկոտ:
 Գերւած նըրան ամբողջ հոգով,
 Հալչում էր նա ուշաթափ
 Արև-կոյսի մի հայեացքով,
 Բոյր ժըպիտով սիրատապ:
 Բայց թէ արդեօք զննորամիտ
 Այս երազ չէ՞ խաբուսիկ.
 Բաց աչքերը, տղայամիտ,
 Նայիր, փայլուն այդ կուսիկ
 Քեզ պէս ջահէլ դարիւր չորան,
 Հովիւ է նա՛ քաջ տղայ.
 Ինչո՞ւ շուտով մոռցար ճամփան,
 Ա՛յ դու անխելք երեխայ:

Ել մի կանգնիր, դէ, ուշքի եկ,
 Սարի ջիւան անւանի,
 Հարցուր, մի տես, ո՞վ է նորեկ
 Այդ հովւիկը պատանի:
 «Բարե զարիբ, խիղախ հովւիկ,
 Ո՞ւր ես եկել տարագիր.
 Հայրենի տան ցաւն ու կարի՛ք
 Բերաւ քեզի այս երկիր:
 Բայց ասած ինձ, չէս վախենում,
 Հէյ միամիտ լեռնական,
 Ման ես գալիս այս եդեմում,
 Իմ աշխարհում սիրական:
 Դու չէս լսել՝ Բինգեօլ սարի
 Միակ տէրն է Հոսթուլթիկ.
 Նա շրջում է ամեն տարի,
 Ձեռքում բռնած պարսատիկ,
 Իր երկիրը՝ լեռներ ու ձոր,
 Խոր անտառներ ծառաշատ,
 Ուր աճում են վայրի խնձոր,
 Մորի, կաղին ու փշատ:
 Երէ, գազան նրա անից
 Փակւել են մութ բներում,
 Սարսափահար դաժան մահից,
 Դուրս չեն գալիս — թափառում:

Օձն իր պորտով, դուշն իր թևով,
 Ո՛չ էլ մի մարդ հողածին,
 Սիրտ չի արել իմ աշխարհով
 Գնալ գտնել սիրածին»:
 — Լսիր անխելք, վայրի չոբան,
 Դու, մեծամիտ Հոսթուլթիկ,
 Բնց է, ազատ սարի ճամփան,
 Գրպանդդ դիր պարսատիկ:
 Մամէլ Հովիկ մինչև այսօր
 Ձի սարսափել ոչ մէկից,
 Ման է՝ գալիս գիշեր ու գօր
 Առանց ընկեր սրտակից:
 Նա գալիս է մի աշխարհից,
 Ուր որ մարդիկ սիրո՞վ, հաշտ,
 Երկիւղ չունեն անից-մահից,
 Ման են գալիս սար ու դաշտ:
 Երկիրը իր գաւաղներին
 Արդարութեամբ, հաւասար
 Պարգևում է չարն ու բարին,
 Մեծ բարեքներ բլբլբ, հազար:
 Սակայն մարդիկ գազաններից
 Նենգ, գիշատիչ, արիւնոռշտ —
 Խըլում են միշտ իրար ձեռից,
 Ինչէս ազահ ու անկուշտ:

Եղբայրական վոեմ հոգին
Հանգել է դարշ սրտերում,
Մարդիկ այսօր, ճի՛հ, ահագին
Դևերին են սատարում:

Մատաղ կրթօքից կարկաշատ
Ծորում էր մի աղբիւրակ
Ու մտազբաղ, վերից անխօս,
Դիտում էր վեհ, սէգ Բիւրակ:
Իսկ Հուլիսիկ՝ թոյլ, զինաթափ,
Քար էր կտրել ամաչկոտ,
Քարերն էլ պինդ, մինչ ուշաթափ,
Խնդում էին ծիծաղկոտ:
Ամօթահար իր վարմունքից,
Իր խօսքերից փոքրոգի,
Գերլած կոյսի կամար ունքից,
Բոց աչքերից շեշտակի,
Զղջում էր նա ու խղճահար
Փոթորկում էր իր հոգին...
Այժմ էլ նրան, անհ, նետահար
Խոցոտում էր անհոգին—
Զեռքը խրրած նրա կրթօքում,
Սիրան էր քաշում ահուկի,
Սուր մագիլներ նրան գրկում,
Հպում էին սիրելի...

«Մի բարկանար, Մամէլ Հովիկ,
Քեզ հետ արի մի կատակ.
Դո՛ւ էլ ինձ պէս, սարի հովիկ,
Դի՛ր մահակը՜ կռնատակ:
Ես էլ, ահա, առանց ընկեր
Պըտտում եմ միշտ մոլար,
Սիրտըս տխմը, արնոտ վէրքեր,
Տաղ եմ կանչում միալար:
Դէ եկ, եղբայր, այս լեռներում
Ուրախ օրեր վայելիր.
Տես թէ ինչպէ՛ս կեանքըն եռում,
Ժպտում է մեզ սիրալիր:
Արի, ուխտենք հէնց այս պահուն,
Ընկեր լինենք անբաժան,
Կեանքի փըշոտ ճամփին՝ անհուն
Մէրը լինի մեր նըշան:
Եւ ոչխարներ թող միասին
Մի հօտի մէջ խառնուին.
Մենք երկուսով նըրանց մասին
Հոգսեր քաշենք կամովին»:
— Պարզ է հոգիդ, ո՛վ Հուլիսիկ,
Սիրտըդ անկեղծ չորանի.
Ամեն խօսքըդ՝ ոսկու հատիկ,
Մարդուն խելքից կը հանի:

Ես սիրում եմ ազնիւ մարդուն,
 Որ օտարին սրտակից,
 Իր գործին էլ հմուտ, արթուն —
 Խոյս է տալիս վրտանգից:
 Ապրենք ինչպէս սերտ, հարազատ
 Երկու եղբայր անխըռով.
 Մեր տեղը մեծ, մենք էլ ազատ,
 Շրջենք այս լայն աշխարհով:

Ու խառնեցին հօտերն իրար,
 Երկու հօտեր զանազան.
 Վըկայ եղաւ երկիր արար
 Նըրանց ուխտին սրբազան:

Սարի գլխով հօտն էր շարժւում,
 Գնում էր հեղ, խայտալով.
 Անթիւ ոչխար, ծայրը հեռւում,
 Հովիւներն էլ խնդալով
 Խօսում էին քաղցրիկ, անուշ,
 Կանչում արձակ, լայնաթոր,
 Շնչում էին օդը անուշ,
 Դիտում սարը Փալանթոր:
 Նըրանց զէմբը՝ վեհ ու զւարթ,
 Նըրանց հոգին՝ զարնան ցօղ...

Ու թըշերին մի մի հատ վարդ,
 Փայլուն աչքեր ժպտացող
 Շողում էին ունքերի տակ,
 Թռչում հեռու, անսահման,
 Ուր արեգը կամարի տակ
 Մօտենում է իր անկման:

Ժայռի տակից աղբիւրը սառ
 Վըշվըշում է, կարկաչում.
 Կաղմում գետակ ու սարէսար
 Թաւալում է կանաչում:
 Դայլայլիկներ, կայտառ խոխոջ
 Գըրաւում են անցորդին.
 Եւ ըզմայլած, սիրաբողբոջ
 Մօտ է գալիս լեռնորդին —
 Ծըծում անյագ, անուշաբոյր
 Նեկտար ջուրը, արբենում,
 Նընջում է լուռ, հեզահամբոյր,
 Խորունկ քընով արբենում:

Եղբայրացած երկու հովւիկ
 Այցի ելան աղբիւրին.
 Զուրն էլ զիւթող իր կորովիք
 Լի ներշնչեց մեն հիւրին:

Հացի նստան որսի մսով,
 Ծախապատիկ, չոր տափին
 Ու խորոված միսն երկուսով
 Վայելեցին ջրափին:
 Նըրանց սուփրին ամեն բարիք,
 Ճաշիկ համեղ, հովառական...
 Ահա անթիւ յուշկապարիկ,
 Անտես մի-մի ուրւակոն,
 Պար բռնեցին աներեւոյթ,
 Կըլոր մի պար խմբովին,
 Բըրքըջացին անձայն, անփոյթ,
 Զըւարճացած լիովին,
 Պաշարեցին Սամէլ Հովկին—
 Մերկացնելու անխընայ.
 Շըշընջացին. «Անմահ, ո՞վ կին
 Հանգիստ, դու մի վախենայ.
 Թող Հութութիկ օր չը տեսնի,
 Միշտ տանջւլի սիրավառ,
 Թէ կըրարի՞՞ է, Թող որ հասնի
 Ու ձեռք բերի իր աւար»:
 Իսկ Հութութիկ այեկոծւած
 Շառաչում էր իր հոգում,
 Ուշքն ու միտքը սիրով տարւած,
 Զերմանում էր և խոկում...

Բազկատարած ուղեց փարի,
 Կըրծքին սեղմի Հովկին,
 Հուր շուրթերով ջերմ համբուրի,
 Մի պաշ խըլի թանկագին.
 Ու սթափեց... ամարային
 Ճանճանչներում շողշողակ
 Զըքացան նսրբ, եթերային
 Տեսիլքները յաջողակ:

«Սամէլ Հովկի, երթամ մեր տուն—
 Վաղան հացի մեղ համար.
 Իսկ դու հօտին հսկիր արթուն.
 Զար գազաններ անհամար
 Թափառում են շըջակայքում,
 Որսի ելնում շատ զգոյշ
 Երբ աստղիկներ նոր-նոր ծագում,
 Պըլպըլում են նսրբ, քնքոյշ:
 Եւ գընաց նա դէպի հիւղակ,
 Դէպի իր տուն հայրենի,
 Ուր թըփերում գողտրիկ սոխակ,
 Աղաւնիներ վայրենի,
 Ծերուկ մօր հետ դուրս են գալիս,
 Դիմաւորում Հութութիկին,
 Լեցուն սրտով բարե տալիս,
 Ծըլւըլում են խնդագին:

—Ախ, ուր եկար, ազիզ բալաս,
 Շանը թողիր հօտի մօտ.
 Մեր օրը սև, չուլ ու փալաս
 Մօրըդ հագին, հիւրի մօտ
 Ամաչում է թէ որ դուրս գայ,
 Մի ջուր բերի ուզողին.
 Այս ի՞նչ գուցում կրրակն ընկայ,
 Ախ, ի՞նչ հող տամ իմ գլխին...
 Ինչո՞ւ եկար, չէ՞ ամեն օր
 Հաց են բերում քեզ համար.
 Դէ, կասէիր, եթէ մի նոր
 Բան ես ուզում, ա՛յ յիմար:
 «Ահա մայրիկ, էլի նորից
 Անէծքներ ես դու թափում.
 Ինչ որ մընաց իմ խեղճ հօրից —
 Փուճ տըղի պէս չեմ լափում,
 Բաժին հանում գազաններին,
 Քանդում հօրրս յիշատակ.
 Ե՛ս էլ գիտեմ չարն ու բարին,
 Կեանքիս առողջ նըպատակ:
 Հօտի համար բոլորովին
 Մի՛ մըտածիր իզուր տեղ,
 Գառնուկները ժիր, խմբովին
 Թըռչկոտում են միատեղ:

Նըրանց մօտ է իմ նոր ընկեր.
 Սամէլ Հովիկ քաջ հովիւ,
 Ծաղիկ հասակ, սև-սև ունքեր,
 Ձինար բոյով մի հովիւ:
 Երգեց նա ինձ իր արևով՝
 Եղբօր նըման, իմ մօտին,
 Հաւատարիմ մընալ, սիրով
 Մըտիկ անել մեր հօտին:
 Նըրա հօտը մեծ է իմնից —
 Էն պակասը մի. հազար.
 Երբ էլ ուղի բաժնել ինձնից —
 Պէտք է կիսենք հաւասար:
 Էլ մի՛ կանգնիր, մի՛ ձըւածեղ
 Ձեռաց եփիր, թէ որ կայ
 Մաքուր կարագ, կամ հալած եղ,
 Դէ շո՛ւտ, ճամփից ես ընկայ»:
 Ելաւ մայրը կրրակ վառեց,
 Իւղը դրեց, որ հալի.
 Խոր թասի մէջ ձուռն էլ հարեց,
 Մեղրը, յետոյ, հիւթալի
 Քըսեց հացին, եղձըլի հետ
 Տըւեց նըրան, որ շուտով
 Բռնի ճամփան, նեղ արահետ,
 Որ՛ չը մընայ սև-մութով:

Եւ Հովթովթիկ վերադարձաւ,
 Գընաց հասաւ ընկերին.
 Ժայռի կրրծքում մի քարանձաւ—
 Նըրա առջև հուր-փէրին
 Մակաղել էր հօտը ամբողջ,
 Ինքն էլ թիկնած սալ քարի—
 Շուրջը կանաչ, ծաղիկ, բողբոջ
 Հայեացքներով հեզ, բարի
 Ձեն յագենում ու անըսպառ
 Շըշնջում են փըսփըսուկ.
 Թիթեռներն էլ կազմած մի պար,
 Վերջին պարը մահասուգ,
 Թըռչկոտում են ծաղկէ ծաղիկ,
 Ծծում բոյրը թունաւոր,
 Թիթեռնիկներ, մի դանդաղիք,
 Մահազանգը ահաւոր
 Հընչելու է՝ կենսաթրթիռ
 Բոյլ հոգեակներ մարելու,
 Հաց ու խնդում, բողոք, խնդիր
 Մահւան հըրով վառելու:
 Ծծէք կեանքը անդառնալի,
 Վայելեցէք ժամ առ ժամ.
 Մինչ ձեր վերջին կայծը փայլի,
 Եղաւար հնչի մահաժամ:

Իսկ դժբ, հովւիկ, այրւած սրտեր,
 Լացէք, խամրէք սիրահար,
 Ձեր տապ սիրուց բացւած վարդեր
 Թող որ թռչնին ցրտահար:
 Էլ մի, իզուր, խաբէք իրար,
 Հերիք տանջւիք սրտաբեկ,
 Ծալ-ծալ դիզւած սէրը վարար
 Ձեր կրրծքերից դուրս թափէք:

Ահա մի օր՝ մինչ պատանիք
 Տարւած էին իրարով,
 Անտես արւած ողջ կենդանիք
 Անցան հեռու ձորերով:
 Մտան ուղին օձապըստոյտ—
 Գըլխակորոյս, մոլորուն.
 Ու գընացին անբան, անփոյթ,
 Ծուռ ճամփէքով ոլորուն:
 Ուշքի եկան երկու ջահել
 Սիրող սրտեր ամօթխած...
 Պէտք էր փընտռել, պէտք էր նայել,
 Գըտնել հօտը ցած փախած:
 Վազվըզում էր խեղճ Հովթովթիկ,
 Վայ էր տալիս, հառաչում.
 «Ամման մէրիկ, անուշ տառիկ»,
 Յած էր թռչում ու կանչում.

«Ա՛խ, կոտորւէք փուճ, անիծած
 Կենդանիներ դուք անբան,
 Մեծ քարերից գըլորւէք դաժ,
 Սե-մութ բըռնի ձեր ճամփան:
 Ո՞ւր էք կորել, է՛յ, անիրաւ
 Անասուններ դուք տըխմար.
 Ինչքան վազեմ, հոգիս ելաւ,
 Հերիք տանջւեմ ձեզ համար»:

Սամէլ Հովիկ գըթաց նըրան.
 Իր մօտ կանչեց Հաթութկին.
 Կանգնեց բարձրը ժայռի վըրան,
 Մի շունչ տըւեց սըրընգին.
 «Եկէք ինձ մօտ, հէ՛յ բալիկներ,
 Իմ գառնուկներ սիրասուն.
 Դո՛ւք էլ կայտառ իմ չալիկներ,
 Չար ուլիկներ ձեռնասուն:
 Ես ձեզ համար երգ եմ ասում,
 Անուշ երգեր ձեր սիրած.
 Լըսէ՛ք ինձի՝ գայլ է վազում,
 Ատամները սուր սըրած,
 Ման է գալիս նա օրերով,
 Հոտ է առել ոչխարի,
 Պըտըտում է քաղցած փորով
 Մութ ձորերը աշխարհի»:

Եւ ոչխարներ լեղապատառ
 Դուրս թափւեցին ձորերից,
 Երգի ձայնով ժիր, անդադար,
 Վեր բարձրացան սարերից:
 Վայրի ոչխար, քարի այծեր
 Փախչում էին մինչ անհետ,
 Կճղակներից կարծես կայծեր
 Թըռչում էին զարկի հետ:
 Թըրթըռացին ալեծածան
 Զիլ նըւագներ քաղցրածոր
 Ու հողմի հետ վիշտ լալաձայն
 Տարածւեցին սար ու ձոր:
 Արտասուեցին ժայռեր ու քար,
 Հեծկըլտում էր ամբողջ հօտ.
 Վայրի ոչխար, այծ խելագար
 Թափւում էին Հովիկ մօտ:
 Թառամում էր ալ վարդ ծաղիկ,
 Հութութիկն էր անշէջ հուր.
 Իսկ գիցուհին անմահն Աստղիկ
 Ժպտում էր լուռ, ոսկեհոռ:

Սըլանում են ժամերն անհետ,
 Օրն է շըրջում գլխիվայր.
 Եւ լուսինը աստղերի հետ,
 Սարի գլխից զառիվայր,
 Ցած է ընկնում անդրլեռնեայ
 Անդունդի մէջ գըրաւիչ,
 Ուր վաստակած քիչ թարմանայ
 Քրքոջ կըրծքին նա թովիչ:
 Բայց ան, անյայտ, խորհըրդաւոր
 Մի պարթև ուժ մեղ անտես,
 Դուքս է մըղում մինչ բախտաւոր
 Քոյր արեւին նոր հանդէս:
 Եւ միշտ գունատ լուսին ծպտուն,
 Մունջ արեգակ մայրածին,
 Նայում են խէթ կոյսին ժպտուն—
 Փարւած կըքով սիրածին:

Մինչդեռ արեւ, լուսին ծարաւ
 Սողում էին թոյլ, պապակ,
 Հոսթոթիկն էլ սիրածարաւ
 Մըտորում էր մի փափագ:

Շարան-շարան, իրար ետքից,
 Անցնում էին ձիգ օրեր.
 Հաւած կաթ-կաթ ծանըր վերքից—
 Նըրա վիշտը շատ խոր էր:
 Ի՞նչ էր ցաւը նըրա հոգոյ.
 Հուր էր վառել իր սրտում.
 Ո՞վ էր խոցել խոր, անարկու,
 Ո՞ւմ էր նա միշտ աղօթում:
 Մէկը միայն հասկանում էր—
 Գիտէր վիշտըն ընկերի.
 Եւ նա մնջիկ, ան, քամում էր,
 Կորիւնն արած մի գերի:

Այսպէս մի օր մինչ նա դժգոյն—
 Տուն էր գնում մոլորւած,
 Որդեկորոյս մայրիկ դշխոյն
 Դըռն շէմքին երևաց:
 «Վայ քո արեւն մատաղ լինիմ ես,
 Այդ ի՞նչ ես դառել իմ սիրոն թըռչնակ.
 Հերիք է որքան, ան, սիրտըս քամես,
 Հարազատ ձեռքով մորթես անդանակ:
 Չէ՞ որ տարիներ այս կըրծքի վըրայ
 Հանգչել ես խաղաղ, փթթել ծաղկի պէս.
 Գոնէ այս անգամ իմ խօսքըս արա,
 Մայրիկըդ մեռնի, թէ որ ինձ խաբես.—

Քո հոգուդ խորքից մի վիշտ, մի կսկիծ
 Քաղում է թըշիղ վարդերը դալար
 Եւ այդ մետաղէ քաջառողջ կըրծքի
 Արիւնն է կաթում մէրքերի պալար:
 Քանի՜-քանի օր, անքուն գիշերներ,
 Թափել եմ գաղտնի արցունքի հեղեղ.
 Բախկիս համար սիրտըս անվեհեր
 Ընկել է վաղուց մի սարսափ անհեղ»:
 —Մայրիկ իմ անգին, կեանքիս դու պատճառ,
 Օհ, վիշտս քեզնից ինչո՞ւ եմ պահում,
 Մարմնւմ եմ արգէն, քամուում չարաչար,
 Մարմնիս վըրայով պաղ ջուր է սահում,
 Կարմիր հրդեհից դառնում է շոգի,
 Գրկում է մէկից, խանձում բովանդակ.
 Սիրտս լափանում, ուզում է ճաքի,
 Փշրի պողպատէ իմ կըրծքի վանդակ...
 Սիրոյ գիցունին բոցավառ կըրակ
 Նետի հարւածով մեխեց իմ սրտում.
 Նայեց դիւթալի, խոյս տւեց արագ,
 Շըջեց գլխիվայր մի ծով անտրտում:
 Յուշիկ քայլածքով երազ տեսիլքում
 Նա իմ ախանջին այն ինչ էր ասաց.
 «Սամէլ Հովիկին ինչո՞ւ չես գրկում,
 Վարդաշող գոհար, աղջիկ է հասած»...

«Օհ, մի հառաչիր այդպէս յուսահատ.
 Թոյլերը միայն կասեն ու կուլան.
 Իսկ քեզ պէս կտրիճ ամեն մի անհատ
 Հըզօր պիտ լինի, հըպարտ մի ասլան:
 Ամեն ցաւի դէմ կայ դեղ ու դարման,
 Ամեն մի չարիք ծնում է բարիք.
 Դէ, բարձր պահի, գլուխըդ կեռման,
 Թող որ քեզ չընկճի և ոչ մի կարիք:
 Ինձ համար միայն զարմանք է այսօր,
 Որ Սամէլ Հովիկ աղջիկ է շարմաղ...
 Նախախնամութեան ուժի դէմ անգոր—
 Տըկար շուրթերով ինչ ասեմ, աւանդ:
 Պէտք է, որ շուտով գիտնանք հաստատուն—
 Աղջիկ է արդեօք քո չորբան ընկեր.
 Այսպէս կը փորձենք, լսիր դու արթուն,
 Դէ լաւ բաց արա այդ թմրած աչքեր.
 Ես փըլաւ կեփեմ, մի փըլաւ անուշ,
 Դու տար ու յարձնիր քո կոյս ընկերին.
 Հետը կը խառնեմ մարգարիտ ու նուշ.
 Խէ որ ուտելիս գովածըդ փէրին
 Շուտ-շուտ հաւաքեց սիրուն մարգարիտ
 Ու պահել ուզեց աչքերով ագահ,
 Գիտցիր՝ քո խօսքն է, աղջիկ է ճշգրիտ,
 Խէ չէ մըտատանջ իզուր մի խոկա»:

Եւ Հոսթոսթիկ տաք-տաք փըլաւ
 Առաւ թասով պըղընձի,
 Սրտատըրոփ սարը ելաւ.
 Թող լուսինը նախանձի—
 Գընաց գտաւ ծաղկած վայրի
 Անուշաբոյր թարմ շուշան.
 Խնդան և դու թռչնակ մարի—
 Ահա քո յոյս վարուժան:
 Արբէք կիզիչ սիրով զեղուն,
 Ամենաշինջ, երկնառաք.
 Սիրոյ գրկում մեն մի սողուն
 Ուժ է ստանում անառակ:
 Բայց և անեղր մտորմունքի
 Մանաժապատ մի շարան
 Ծնում է խենթ ցնորմունքի
 Սրտաճմլիկ տեսարան:

Փափուկ զեփիւռ պըտոյտ տալիս,
 Ծնչում է պաղ, կարեւէր,
 Փակ աչերով ծոր-ծոր լալիս,
 Վիս է հնչում սրտաւեր:
 Սօսափում են դալար մայրիք
 Տերեախիտ վէս կատար.
 «Քո զըրոյցը, անգին մայրիկ,
 Մընացել է անկատար:

Սէրը պատմիր այն ջիւանի,
 Որի հօր ոտքի տակ
 Ի՜նչ հսկաներ՝ քաջ, անւանի
 Մոխիր դարձան անգիտակ...
 Խըշխըշում են հազար բերան
 Իւր տերկներ ոստերի,
 Թեքը բաց, մայրու վերան,
 Պարուրում են անթերի:

Իսկ ստերում տերեաթափ,
 Սամէլ Հովկին մօտ-մօտիկ,
 Իր ծով սիրով արևատապ,
 Նստել էր նա— Հոսթոսթիկ:
 Փորձ էր անում, մի փորձ յիմար
 Մօրը տաժ խորհրդով,
 Որ զաղանիքը շուտ իմանար,
 Սիրտը բանար անվրդով—
 Թափէր հրապոյր կոյսի առաջ
 Սիրով զեղուն զեղ փնջեր.
 Քամէր արցունք լալահառչ
 Եւ փայփայած իր տենչեր:

«Այս ի՞նչ է, չոբան, քո մայրըդ փնթի,
 Օհ, ինչպէս կեղտոտ փըլաւ է եփել.
 Ձէ, ես չեմ ուտում, իզուր մի պնդի,
 Վերցնու՛մ էջտեղից, քանի չեմ թափել:
 Փըլաւ է եփել, վեր առ, լաւ նայիր,
 Տես ինչ մեծ քարեր, աւաղի կըտոր...
 Իէ, արի առողջ առամներ պահիր,
 Որ այս քարերից չը լինին կոտոր»:

Ու խըռովկան Սամէլ Հովկիկ
 Շատ բարկացաւ սընամէջ,
 Մարգարիտներն մէկիկ-մէկիկ
 Նա շաղ տւեց հողի մէջ:
 Իսկ Մարջանը կոյսի նազան
 Նըշանի հետ, շատ շուտով,
 Բռնել ուղեց վայրի գազան
 Անկուշտ գայլին իր ճուտով:
 Խառնւեցին այծն ու ոչխար,
 Յըրիւ եկան ամեն կողմ.
 Իսկ շընիկը դեռ խելագար
 Վազ էր տալիս ինչպէս հողմ:
 — Վայ, վայ, Հութութիկ, ի՞նչ պիտի անել,
 Գայլեր են եկել՝ կասես խմբերով.
 Ազատիր մեզ այս փորձանքից անել.
 Այ քո մուրազին դու համեստ բարով:

Թըռաւ տղան արագավազ,
 Կոյսը՝ ժպտով լի, հարուստ—
 Մարգարիտներն-քարեր աւազ,
 Ժողվեց բոլորն անկորուստ:
 Ապա ինքն էլ նըրա ետքից
 Սուտ հեխե, շնչասպառ,
 Ծիծաղելով քըթի տակից,
 Հասաւ հօտին ու ժասպառ:
 Ձը կան գայլեր, իզուր տանջանք,
 Բայց հօտն ինչո՞ւ սարսափեց.
 Հերիք թափէք արիւն ու ջանք,
 Այն մի դէ էր՝ ձեզ խաբեց:

Անցաւ դարձեալ մի նոր գիշեր,
 Բացւեց ժպտուն առաւօտ.
 Նրնէ՛կ, այն օր ով շունչ քաշէր,
 Ծծէր թմբիր ծաղկահօտ:
 Հողիդ յակինթ բերեղ մի քար,
 Ի՞նչ գտում էր անաղարտ,
 Գոչում էիր՝ ներքե մի գար,
 Թափւիր սրտիս, հէգ սաղարթ.
 Ուզում եմ դեռ ապրել անմեռ,
 Տենչալ ծաղիկ հասակում.
 Այն ցմբտ, ամսոտ ծերուկ ձմեռ
 Իմ վարդենին չի զուգում,

Որի թփին սոխակը միշտ
 Կըլկըլում է զայլայլիկ,
 Քաղում է դուրս կասկած ու վիշտ
 Թոյլ սրտերից դասալիք.
 Որի թփին վարդը փրշոտ
 Շղթայելով գեղ-հրապոյր,
 Բացւած կըրծքով, ինչ վավաշոտ,
 Ուղարկում է մեզ համբոյր:

Այդ առաւօտ միայն մէկը
 Խորթ էր մնում դժբաղին,
 Նրա խորքում փռւած մէկը
 Մի պատւար էր հըրճանքին:
 Կածաններով քայլամուր
 Տուն էր գնում նա գունատ,
 Տուն էր գնում ուր-մուր
 Տերեւթափ, քընհատ:
 Յոյսի նըշոյլ պէծ-պէծ ցոլում,
 Առկայծում էր մերթ ընդ մերթ.
 Իսկ նա մարմնով բարակ ծորում,
 Շաղ էր գալիս մահամերձ:

«Վնյ, թող քոռանան աչքերըս անտես,
 Այս ինչ եմ տեսնում, իմ աղիւղ բալաս»

Քանի բըրիչով թոյլ սիրտըս քանդես,
 Քնքոյշ իմ մանուկ, սհ, ինչո՞ւ կուլաս:
 Դադար առ վայրկեան, խօսիր շուտափոյթ,
 Ասա, ինչ արիր, իմ պահած հաւիկ,
 Վըկայ թող լինի երկինքը կապոյտ—
 Աղջիկ է որ իսկ կոյս Սամէլ Հովիկ».
 —Մայրիկ դու գիտուն, մայրիկ կաթոգին,
 Ախ, ինչպէս խօսիմ լեզուս կարկամած.
 Չը գիտեմ՝ ասեմ—տղայ է թէ կին,
 Ուղեղըս վաղուց ննջում է կամաց:
 Երէկ նա յուզեց քանց արծիւ բանդի,
 Թափեց մարգարիտ քարերի նման.
 «Ձե՛մ ուտում, ասաւ, իզուր մի՛ պնդի,
 Քարոտ է փըլաւ, կեղտոտ ձեր աման»:
 «Տեսմը, սիրելիս, ես որ քեզ ասի—
 Քո Սամէլ Հովիկ տղայ է չորան.
 Էլ մի՛ մտածի, հօտին դու հասի,
 Դէ, հացը վեր առ ու բռնի ճամփան»:
 —Մայրիկ իմ, մայրիկ, դժւար է, դժւար.
 Չէ, Սամէլ Հովիկ փէրի է, աղջիկ.
 Այսպէս է խօսում ժհ, սիրտըս շիւար.
 Նա ինձ երազում տւեց մի պաշիկ...
 «Հանգիստ, աչքիս լոյս, լսիր ուշադիր,
 Արցունքն ու կսկիծ գնւր են, աւելորդ»

Փոթորկւած հողիդ գսպել աշխատիր,
 Կանենք մենք այսօր մի փորձ էլ երկրորդ:
 Նայիր դէպի դուրս, տես, քեզ է կանչում
 Ծիծաղ աչերով կախարդիչ պարտէզ,
 Ուր որ սոխակի երգում ու կանչում
 Զուլւում եմ հրպարա, սրլանում անտես:
 Ժպտում են վարդի կոկոններ հազար,
 Շուշանն է բացւել ցօղի պէս ամբիժ,
 Մեխակ ու յայսմիկ, ծաղկունք լալազար,
 Բուրում են անանց մայր հողի թումբից:
 Մտիր նըրանց մէջ, հոտոտիր զըւարթ,
 Շնչիր կենսատու անմահ բուրմունքից,
 Քաղիր փնջերով գեղաչեայ ալ-վարդ
 Շարէշար կանգնած երկնառաք տունկից:
 Վարդերը լցնենք զոյգ-զոյգ ամանում—
 Փաթաթեմ մետաքս, թաւիշ կըտորով,
 Ինչպէս, դու արդէն, շատ ես զարմանում,
 Այն, կիմանանք մենք այս հընարով.
 Դու և Սամէլը նստէք միտսին
 Թարմ-թարմ դարսըւած վարդերի վըրայ.
 Էլ բաց չես թողնիլ կոյս աղջիկ հարսին,
 Թէ շուտ չորացան վարդերը նըրա»:

Երեկոյեան սարի լանջին
 Արածում էր ամբողջ հօտ.
 Ուշիմ, հըլու տիրոջ կանչին,
 Մակաղում էր հովւի մօտ:
 Երկու հովւիկ նստոտեցին
 Ամաններին ծաղկալի.
 Հութութիլը՝ հուր գաղտնածին—
 Տոչորում էր անձկալի:
 Սրտատըրոփ երբ պիտ բանայ
 Վարդի թասերն վճռական,
 Որ թարմացած ջերմ արբենայ
 Կոյսի պաշով սիրական:
 Բաբախում էր սիրտը ուժգին,
 Լեզու չը կար, որ խօսէր,
 Աչքը յառած նըրա աչքին—
 Ինչպէս կուզէր, որ հօսէր
 Ցօղակաթիլ արցունքներով
 Շիթ-շիթ ընկնէր այտերին,
 Իր սառնաթոր պաշիկներով
 Դիպչէր թըշի խայտերին:

Հէզ պատանու տանջանքներին
 Ընկերուհին անմաս չէր.
 Նա էլ կուզէր սիրած եարին,
 Թէ որ այնպէս չամաչէր,

Սիրախորով իր ջիգեարին
 Ամուր սեղմէր, մի պաշէր,
 Զարկէր սրտի նուրբ լարերին,
 Մէկ էլ հնչէր ու հանգչէր...
 Աւաղ, որ նա հեղ, ամօթխած,
 Ներշնչումով բընածին,
 Սէրը գաղտնի, մոռթ, նըւաղած,
 Պիտ չը բանար սիրածին:

Թանձրանում էր մի բոյր ծանօթ,
 Զեղած վարդի աշխարհում,
 Որը անհող, անշուր, անօդ,
 Հեծկըլտում էր ու խամրում:
 Խօսեց սիրտը կոյս աղջկայ.
 Զգաց նա խուլ հառաչանք.
 «Թառամեցինք... մի ճար չը կայ,
 Քեզ ենք ուղղում աղաչանք.
 Կուչ ենք եկել ամաններում,
 Մեզ պոկեցին սուր ճանկեր.
 Ծաղիկներին ճհ, չեն սիրում...
 Քեզ փորձում է քո ընկեր»...

—Թռիր Մարջան, կանչեց Սամէլ,
 Բռնիր գայլին հէնց բկից,
 Մի խըրատ տանք այս անգամ էլ,
 Որ դուրս չը գայ իր մտքից:

Ակնթարթում, նըշանի հետ,
 Հաւատարիմ կենդանին,
 Արագ վազքով առաջ ու յետ,
 Բռնել ուղեց գազանին:
 Ինչպէս կայծակ որոտացող
 Պայթեց մի մեծ վայնասուն.
 Յրիւ եկան որոճացող
 Այծ ու ոչխար անասուն:

«Հասիր, թուլամորթ, չէս տեսնում արդէն
 Վըտանգ է սպառնում մեր ամբողջ հօտին.
 Թող որ գազաններն ոչխարը ջարդեն,
 Իսկ դու մի խրփիր քո մատը մատին:
 Ախ, ինչո՞ւ այսպէս թմրած է ոտըս,
 Կասես փըշերով ծաղկեկիս լինին.
 Ինչպէս է մայրւմ անպաշտպան հօտըս,
 Երկիւղ է պատել նըրանց ամենին»:

Հըլու, պատրաստ մի ալնարկին
 Սիրած իր կոյս ընկերի,
 Նըրա ամեն մի հայեացքին
 Հուրթութիւն խենթ գերի—
 Փայտկաձև շանթի հարւած
 Քամու թևով սըլացաւ.
 Բայց իր սիրտը մոռթ, վըտարւած,
 Սիրող կոյսից շատ լացաւ:

Դեռ ականջին հնչում էին
 Կրծու խօսքերն վիրաւոր,
 Դէպի կուրծքը թռչում էին
 Սուր-սուր նետեր թունաւոր:
 Ուզեց նա մի խիզախ գործով
 Քաջի անուն վաստակի.
 Պատուի, անցնի ամբողջ մի ծով,
 Լեռ արգելքներ խորտակի,
 Որ պարզերես նա պարծենայ
 Խնչպէս որսկան անւանի—
 Թող Հովիկը լաւ գիտենայ
 Ու կտրիճին հաւանի:
 Ափսոս, գայլը փախաւ ձեռքից.
 Շուտ չը հասաւ, որ բռնէր...
 Ձէր գիմանայ, մրմուռ վէրքից
 Քիչ կը մընար, որ մեռնէր—
 Դեռ անգիտակ խարդաւանքին
 Կեղծ ու պատիր խօսքերի,
 Այդ միամիտ մարդը անգին
 Ձոհ էր Սամէլ ընկերի:
 Ի՞նչ իմանար, որ սրտակից
 Քոյրըն եղբօր կը խաբի—
 Թողմած վարդերն նա իր տակից
 Եղբօր թառում կը թափի...

Տըխուր եկաւ տեղը նախկին.
 Վեր էր կացել և Հովիկ.
 Մտիկ տաւ նրա ծագկին...
 Հանգաւ վերջին կորովիք:
 Թոյլ ձեռքերից նա բաց թողեց
 Զըւարթ վարդեր անթառամ.
 Անբնիտ գլխիս անձրեւ մաղեց,
 Թողէք ճշամ, մի գոռամ,
 Որ սե բռնի ամբողջ աշխարհ,
 Խաւար դառնայ և արեւ,
 Մայի տխուր հօտիս ոչխար,
 Տան ինձ վերջին մի բարեւ:
 Թառամել են թասիս վարդեր,
 Յոլաց աստղը երկնքից,
 Թափւեց սաղարթ— ծառի զարդեր,
 Յամբեց ջուրը ակունքից:
 Ո՞ւմ համար եմ տանջւում այսքան,
 Ի՞նչ եմ ապրում կարեւելը...
 Քնիւր խաղաղ, դարդոտ որսկան,
 Կեանքը փուճ է ու աւեր...

Փոքրիկ լճակ՝ լեռնապսակ
 Ականաւիւռն գազաթին,
 Լացող ուռիք բարձրահասակ
 Ճղնակտուր իր շուրթին,

Մըթութեան մէջ խորհրդաւոր
Աստղերի հոյք, ծիր-կաթին
Յուցողում է ջինջ, դարաւոր
Համեստափայլ ճակատին:
Մըշուշապատ կէս գիշերին
Քընաթաթախ աչերով,
Մինչ անձնատուր իր յուշերին—
Ալեծածան պաշերով
Երազախաբ լըճակը լուռ
Նիրհում է խոր ափերում,
Այն ժամանակ մի պաղ սարսուռ
Կոհակների ծափերում
Շունչ է առնում գիշերածին,
Դուրս է հանում մի բողոք,
Խարխափելով՝ ջերմ սիրածին
Ընդգրկում է անողոր:

Մութի միջից դանդաղաշարժ,
Պատկերացաւ մի սուեր,
Նա՝ սեւթոյր, մռայլ, անշարժ
Կախ էր զցել զոյգ թևեր:
Սեւ էր բուրում նըրա հագին,
Քանց գիշերը նա սեակ.
Մոթ էր առել մարդու հոգին,
Դաժան կեանքի խորթ զաւակ:
Կուտակ-կուտակ խոհեր, կսկիծ
Արմատ բռնած խորամուխ,

Թանչում էին ժայռոտ կըրծքից
Ամպազընաց թանձր մուխ:
Մեխեց ափին խորաթափանց,
Սոսկաց ջուրը մահակոչ
Եւ ուռենիքն այն վեհապանծ
Մի ողբ ասին անադոչ.

«Կա՛ր մի ժամանակ, երբ այս լըճակում
Կարապն էր հնչում երգերը ցնցուղ
Եւ մեր ճիւղերից սարեակը ճըկում,
Երբ ոստիկներին բացւում էր ընձիւղ:
Օ՛հ, այդ վեհաշուք, ախորժ օրերին
Լուսնեակի շողքով իջած մեր տակին
Մանկամարդ կանայք, ջրերի փէրին,
Պար էին խմբում առոյգ, խնդազին:
Եւ մենք բախտաւոր՝ ի՛նչ երանաւէտ
Հով էինք սփռում նըրանց երեսին.
Աւաղ, որ նըրանք շուտ կորան յաւէտ,
Մեզ բաժին տալով պատրանքները սին:
Այն շուք լուսաշաղ օրից մինչ այսօր
Միայն սուլում է վայնասուն քամին.
Խսկ մենք նըրա դէմ յուսահատ, անդօր —
Վայո՛ւմ, լալիս ենք գիշերւայ ժամին:
Փախի՛ր դու անհետ, անգո՛ւթ, անհոգի
Նոր-նոր յուշերով մեզ մի՛ վրդովիր.
Անէ՛ծք քո ճամփին, նենգամիտ ոգի,
Բոցավառ հրդեհ-սիրով դու այրւիր»...

Ու գիշերւայ այդ խօլ մութին
Մի ճիշ հնչեց զիլ, մրուռնչ...
Սուերը այն դաժան մըթին,
Ահ, կիսախեղդ, անտէրունչ,
Փախաւ լճից գերծ, մտայոյզ
Արհաւրալից իր ճամփին.—
Մահ էր փնտռում այնտեղ, անյոյս,
Ուռիաշար ջրրափին...

«Թախկ-թախկ, թախկ-թախկ լուսամուտին,
Երախի մէջ սեւ, խօլական
Կէս գիշերւայ թանձր մութին
Թաւում էր մի ուրական:
Մահ էր թափւում նըրա վրայից
Դաժան, խաւար քանց գիշեր.
Կըմախք հոգու մըռայլ անից
Սարսուռ էին սե յուշեր—
Մարմնաւորւած՝ վամպիր չղջիկ,
Շըջում էին սըրաթի,
Յափշտակում Մութի աղջիկ,
Տանջում անյագ, յարատե:
Ճիրաններում—սուր, գիշատիչ—
Կոյսն էր մարում մահամերձ,
Աղէկտուր վերջին մի ճիշ
Ղօղանջում էր մահագերծ:

Եւ գալիահար ոգին անքուն
Կուչ էր գալիս դողալով,
Հարւածում էր պաղ ապակուն,
Հեկեկում էր նա լալով:

«Բաց դուռը, մայրիկ, գաւակդ է կանչում,
Գիշերն է պատել հոգիս անմեկին,
Շուրջս չար ոգիք վխտում են, թանչում,
Խեղդում չարախինդ թանձրամած մէգին»:

Ոհ, բաբախեց վայրկենաբար
Սիրող սիրտը մայրական.
Պատուց մութից իր ճանապարհ,
Տեսաւ... որդուն ուրական—
Փըշաքաղեց ամբողջ մարմնով,
Սարսուռ պատեց կըտրատող.
Եւ աչքերը լցւած արնով,
Դուրս ցայտեցին փարատող
Աղի-աղի դառն արտասուք
Թունաշաղախ շիթերով,
Վայր հոսեցին արգէն անշուք
Նըրա խամրած այտերով:
«Գրկիր ինձ ծնող, գրկիր գաւակիդ.
Շունչ տուր կենսատու, մի շունչ, մի կըրտի,
Որ կենդանանամ մայրական կըրծքիդ,
Ուռճանամ ուժով, ջերմանամ արագ:
Երկինքը պայթեց իմ գլխուս վերե,
Խաւարը հոսեց իր ցնդատ ամպերով.

Յաւիտեան միջնեց վառ կեանքիս արեւ,
 Շըշընջաց աղօտ մի վերջին բարով:
 Վարդերը թօշնան միայն իմ թասում,
 Դաւնէկ, գեղնահար ժպտացին նըրանք:
 —Անմիտ պատանի, ինչ ես սպասում,
 Հըրատապ, գաղտնի քո սիրուց խամբանք:
 Աչերըս պատեց խելառ մառախուղ:
 Մըշուշը փաթթեց իմ միտքը պայծառ:
 Կըրծքումըս բացւեց խորավին հրաբուխ:
 Մահի տենչերով մարեցայ անծայր...
 Եւ ան սոսկալի... մի հղօր վայրկեան
 Ես քեզ յիշեցի, ո՛հ, անգին մայրիկ:
 Գիտե՞ս թէ քեզի սիրում եմ որքան,
 Դու կեանքիս հատոր, մայրիկ իմ քաղցրիկ):
 —Հանգչիր գրկիս մէջ, սիրասուն բալիկ,
 Դու իմ ծերութեան միակ ապաւէն:
 Սկով մի պատիր օրերըս գալիք:
 Քանգիր ծածանւող մահու ժապաւէն:
 Դու չես բոխրել գեռ քսան գարուն,
 Ծաղիկ հասակիդ վարդերն են փթթում,
 Քո երակներում խաղում է արին,
 Կենսութիւն կեանքի արեւ է խնդում—
 Նոր-նոր բաց արած թեւերը շող-շող
 Հրապոյր քաղցրութեամբ սէր է ցոլցուում,
 Իսկ դու, անձնատուր խոհերիդ մաշող,
 Մեղրահոս կեանքիդ հիւթերն են ծորում:
 Գիտեմ ես քանի գեղաշեայ կոյսեր—

Հուսնեակից չքնաղ, արեւից ժպտուն,
 Երկնքից իջած հըրեղէն լոյսեր,
 Աշխարհ-եղեմի չինար հաստատուն:
 Մագերը փռած փունջ-փունջ հիւսերով,
 Շամամ ծծերի կուրծքերը հպնրտ,
 Ջուրերը հասնեն նըրանց ուսերով:
 Ունքերը խառ-խառ աբրէշում բարդ-բարդ,
 Մատները ձիւնեայ, մարմինը մարմար,
 Թըշերը վարդի կոկոններ անբաց:
 Նըրանք խելագար այրում քեզ համար,
 Քո ջահէլ-ջիւան տեսքով են արբած:
 Զոկենք նըրանցից մէկին հարանացու,
 Կապենք վըգերիդ պըսակի նարօտ,
 Ի՛մ էլ վշտացած կեանքըս քաղցրացու,
 Առնեմ ես սիրոյս անբապառ կարօտ:
 «Ձէ, չէ, մայրիկ ջան, այդպէս մի խօսիր,
 Առանց հովիկի ապրել չեմ կարող...
 Թէ ինձ սիրում ես՝ օգնութեան հասիր,
 Փակիր խորխորատ վինը խանգարող:
 Մօտեցուր իրար սրտերը ջահիլ,
 Գատուիր Սամէլից քողը մըշուշի,
 Որ մարդ թէ գազան մեզ մընան մայիլ
 Եւ ամբողջ աշխարհ մեր սէրը յիշի:
 Նըրա փոթորկող ժպիտն անուշիկ
 Մեխել է հոգուս ծալքերում ուժգին:
 Նա իմ գիցունին, իմ կեանքն է նուշիկ:
 Գերի եմ նըրա մաքին և ուշքին:

Յիշում եմ... այն օր դարձայ նրբա մօտ.
 Լողանում էր նա ջրվեժի տակին.
 Հէնց որ ինձ տեսաւ՝ զգաց մի ամօթ,
 Դուրս թրուաւ ջրբից... շորերը հագին
 Իմ դէմս ելաւ, բայց որ տեսնէիր,
 Խելքըդ կը գրնար. հուտել չըխմել,
 Դըրան օրերով նայել կուզէիր.
 Թէ որ աղջիկ է՝ մարմինը քամել
 Ծոր-ծոր հալուժքով քո կըրձքի վըրայ.
 Շունչ տալ, շունչ առնել կոյսի երակից,
 Ծըծել հրապոյրը, թովշանքը նըրայ,
 Ապա թէ խանձել արև-կըրակից»...
 —Լսիր հուժուժիկ, այդ ի՞նչ ես ասում,
 Հովիկը փախաւ ջրվեժի տակից...
 Մտքովըս մի նոր կասկած է վազում...
 Ահա ի՞նչ կասի մայրըդ սրտակից.
 Զէ, այդ Հովիկը աղջիկ է որ կայ,
 Թէ ոչ ընկերից նա չէր ամաչի.
 Եթէ սուտ լինի, հոգիս է վըկայ,
 Թող մեր պարտէզը էլ չը կանաչի:
 Այժմ դու զգո՛յճ եղիր հետամուտ,
 Որ կոյսը բընաւ քեզ չը նըկատի.
 Երբ լոյս երեկոն հագնի շըղարշ մութ,
 Մըշուշը մեղմիկ սար ու ձոր պատի.
 Հովիկը քեզնից հեռանայ թաքուն,
 Զրվեժը առնի արծաթեայ ուսով—
 Անշըշուկ, անձայն, հետեիր իսկոյն.

Այնտեղ կը մընաք միայն երկուսով:
 Կը ցայտի փրփուր ջրվեժի վըշշոց,
 Վըտակը կերթայ զւարթ, կարկաջուն—
 Քամուց կը հնչի անտառի խըշշոց,
 Աստղերն կը նայեն երկնից պաղպաջիւն—
 Աղջիկը հոգով ձուլւած բոլորին,
 Ապահով կըզգայ վեհ, խորհրդաւոր
 Բընութեան գրկում լըռին գիշերին,
 Ինչպէս ջրբերի հուրի մենաւոր.
 Անձնատուր եղած մերկանդամ մարմնով
 Պաշոյ խաղերին, խըլոզ կուսութիւն,
 Նըրանց զուգորդւած իր տաք արիւնով,
 Հեռու կը վանի ճնշող հեգուժիւն.—
 Ազատ ծփալու վայրի շիթերով,
 Կարօտը առնի այրող արբունքի,
 Պաշերը տեղան նըրա այտերով—
 Զուգեն վարդերը վառուղ գարունքի,
 Կուրձքը զոյգ խնձոր՝ հասնելու մօտիկ,
 Դէմ տայ համարձակ անգօր հարւածին,
 Թըրթըռան վէտ-վէտ մարմին ու տոտիկ
 Եւ նա ըզմայլած ծիծղայ գաղանածին—
 Հասիր եղնիկի թեթև ուսիւնով,
 Շորերը խըլիւր աւազոտ ափից.
 Եւ բազուկներիդ առողջ թնդիւնով
 Սեղմիր քո կըրձքին Հովիկին ամբիծ:
 Ինչպէս երկընքից սըլացող ուրուն
 Ճանկում է որսը գիշատիչ, ազահ—

Պաշերըդ մեխիր կոյսի շուրթերուն,
 Թող որ նա մի պահ ճըշայ ու սրգայ,
 Ապա հէնց ինքը գառան հեղութեամբ
 Քնքուշ կը նայի կըրակ աշերիդ,
 Ուշաթափ եղած՝ ծորող քաղցրութեամբ
 Արձագանք կը տայ մեղրոտ պաշերիդ:
 Այնժամ քո սէրը շըշընջայ նըրան,
 Բորբոքիւ հուրը կուսական սրտում,
 Թափիւր բերանում հատիկներ նըռան,
 Համբոյրներ տեղայ աշերին տրտում.
 Քաղիւր նըրանից խոստումը սիրոյ—
 Անբաժան ապրել մինչև գերեզման.
 Առանց սիրելու կեանքը մի գերօ—
 Պատքանք է ունայն, դատարկ անսահման:
 Եւ երբ նա կասի իր խօսքը վերջին.
 Վըզովըդ կընկնի իր սուրբ երգումով—
 Սիրել ա՛նթառամ իր ջիւան քաջին,
 Ազատիւր նըրան փարթամ խնդումով...
 Էլ մի բորբոքիւ հողիդ մահապատ,
 Կըրճքիցըդ թափիւր Սև-Մահի տենչանք.
 Թող կամքըդ դառնայ ամբապինդ երկաթ,
 Կորովի թափով խեղդիւր քո տանջանք:

Օրերն անհեռ գնում-գալիս,
 Ամիսներ են բոլորում.
 Մուրատ չայը փրփուր տալիս,
 Ափերի մէջ գալարում,
 Ժեռ քարափից նա գահավէժ
 Խորտակւում է ճըշալով,
 Անդընդախոր ձորում վիշ-վէշ,
 Սուգ է անում շըշալով:
 Դարեր գալիս, դարեր գնում,
 Նա, անսասան, անփոփոխ,
 Իւ հարազատ աւազանում,
 Յորձանքներով խուսափող,
 Քերում է քար, աւազ ափեր,
 Վազ է տալիս արնախում,
 Բայց մոլեգին կոհակ ծափեր
 Հսկայ ծովի երախում
 Կուլ են գնում անյիշատակ
 Խառնուրդի մէջ այլատարբ.
 Յատակն էլ լուռ, ջրերի տակ,
 Մերթ մնում է ցաւագար:

Վերև անհուն եթեր կապոյտ,
 Ներքև ջուրն էր խըշխըշում.
 Զբրի ափին ծաղկունք պոյտ-պոյտ
 Եւ մի աղջիկ մըշուշում

Մօտենում էր դանդաղ բայլով
 Եղերքներին սրգաւոր.
 Բակ բոլորած, աղօտ փայլով
 Դուրս էր հանում մենաւոր,
 Ամպի տակից, լրիւ լուսին
 Արծաթագօծ իր շողեր,
 Որ ակնապիշ սիրուն կոյսին
 Խելքից հանէր ու շողէր...

Հովիկ ձուլւած իր յուշերին,
 Նստեց ափին հինաւուրց,
 Ուր ալիքներն ուշ գիշերին
 Ծածում էին ժայռի կուրծ. —
 Փըշրբւելով, կըտոր-կըտոր,
 Անգըրդւելի ժեռ կուրծին,
 Կաթիլներով արտասւաթոր
 Ցայտում էին մահածին:
 Մտածմունքներն թևեր առած,
 Տեսիլքներով անուրջում,
 Ճախբում էին հողմահալած,
 Կոյսն էլ երգ էր մըրմընջում.

«Զըմեռ է պաճում
 Հասակըս դարուն,
 Ծորում է, կաթում
 Սրտիցս արուն:
 Յոյսերս քնքոյշ
 Զըբացան անդարձ.

Սիրոյ տեղ մի դոյժ
 Լըսեցի յանկարծ...
 Տենչավառ սրտից
 Սիրավառ կըրակ,
 Ռհ, դաժան ցրտից
 Ցնդում է արագ:
 Կիրքը անարատ,
 Քանց երկինք լազուր,
 Բորբոքեց առատ,
 Ախ, ինչպէս իզուր...
 Հայրս ծերունի
 Թոյլ սիրտն է մաշում,
 Նա իր սիրունի
 Կարօտն է քաշում:
 Իսկ ես եճթ տարի
 Հովւի շոր հագած,
 Աւանդ, օտարի
 Դըռներն եմ ընկած:
 Ծընոդ ու քոյրեր,
 Օրորոց, մահիճ,
 Մանկութեան օրեր —
 Մոռացայ անխիղճ:
 Քեզ մօտ եմ ձգտում,
 Հայրենի երկիր,
 Ցաւազար, տրտում
 Զաւակիդ գրկիր...»:

Սաւերախիտ կաղնու տակ հով
 Շընկընկում էր պաղ քամին.
 Օրւայ տօթին, անուշ նիրհով,
 Հանգչում էր հէգ պատանին:
 Փէրիները կազմած շրջան
 Եթերային երազում,
 «Ննջիր խաղաղ հուժուժիկ ջան»...
 Հովհարում են ու ասում.
 «Այսօր, անշուշտ, դու կը տեսնես
 Բացւած կուրծքը քո եարի.
 Եարիդ կըքով պինդ կը սեղմես,
 Նա էլ քեզ հետ կը մարի»...
 Շընկընկում էր զեփուռ քամին
 Շընչում էր զով, անուշ հով,
 Երազներում հէգ պատանին
 Մըրմընջում էր խոր նիրհով:

Սարի լանջով հէնց այդ պահուն
 Բարձրանում էր մի տղջիկ,
 Բարձրանում էր... որքան խոհուն
 Թռչում էին... զոյգ աչիկ:
 Հեռանում էր գաղտագողի
 Հովիւի վառ երազին...
 Ա՛խ, էլ ինչպէ՞ս իր աշուղի
 Սիրտը հասնէր մուրազին —
 Երբ փախչում էր ինքը անհաս...
 Եւ չէր ուզում՝ դառնաւէր

Մի վերջին էլ «բարո՛ւ մընաս»
 Սիրած տղին գէթ ասէր...
 Այնուհետեւ չօբան ընկեր
 Թող որ ընկնէր սար ու գաշտ,
 Սիրտը արնոտ թող մոմքէր —
 Նայէր կեանքին իր անհաշտ:
 Բայց չէ... նըրանք տարիներով
 Ճաշակել են աղ ու հաց...
 Առաւ սըրինգ՝ նոր յոյզերով
 Ձայներ հնչեց սրտաբաց:

«Օ՛, մընաք բարով, սարեր Բինգեօլի,
 Սիրավառ կեանքիս որրան ցանկալի.
 Քանի տարիներ, ծաղկաբոյր գարուն,
 Շընչել եմ անյագ լանջերիդ սիրուն:
 Կանաչ ու ծաղիկ, դուք բարո՛ւ մընաք,
 Ձեզ մօտ եմ թողնում անցեալս մենակ...
 Եւ դո՛ւ մենաւոր կուսական անտառ —
 Երբ քեզ տեսնելիս սիրտըս կը թնդար:
 Ժայռեր ու քարափ, ամեհի սև ձոր,
 Դո՛ւք էլ էք լըսել երգըս քաղցրածոր:
 Գետակ կարկաշուն, անմոռաց ջրվէժ,
 Թափւեցէք հոգուս ձայներով վիշ-վէշ»:

... Լըռեց գետակ, կանգնեց ջրվէժ,
 Էլ չի թափւում գահավէժ,
 Սիրանըէր Բինգեօլ եղեմ
 Էլ չի ժպտում խնդաղէմ:

Հեկեկացին ժայռեր ու քար,
 Դողդոջ մարմնով խելագար,
 Խորշումածածկ, խաւարչըտին,
 Ամպեր զուգած ճակատին:
 Սկը փաթթեց ջինջ սարալանջ,
 Ծանրը տնքաց ցաւատանջ.
 Սարսուռ անցաւ ամբողջ մարմնով,
 Հողը ներկեց արիւնով:
 Հսկայակաւ կանաչ անտառ,
 Մերկանալով դեղնահար,
 Վայր խոնարհեց արիւնակաթ
 Սօսիների վէս գազաթ:
 Քար են կտրել մինչև հիմի
 Գազանները ամենի -
 Քար աչքերից արտասուքի
 Շիթ է ցայտում կրկնակի:
 Թռչունները, երամ-երամ,
 Ծաղիկներում անթառամ,
 Ճրթճրթում են օտարոտի,
 Սնուր երգեր կարօտի:
 Ու մըղկը աւց աղէկըտուր
 Հօտը—ամպից սեւթոյր—
 Հովկի սիրուն գուրգուրալով
 Ջորը թափեց սուրալով:
 Միայն... հովիւ խորունկ նընջում,
 Մըրմընջում էր անուրջում—

Իր սիրունին, ժպտուն աչով,
 Անց էր կենում առաջով...

Հնչեց նորից սիրատուր
 Երգը յուզիչ հարւածով...
 Արտասուքին ժայռերը չոր,
 Փրփուր առաւ արնածով...

«Եւ դո՛ւ Հութութիկ, դէ՛հ, բարձր մընաս,
 Հողուս գաղտնիքը այժմ կիմանաս.—
 Ծընող ու քոյրեր մոռցայ քո սիրուն,
 Քեզ հետ անցուցի եօթ սիրոյ գարուն:
 Մոռացայ նամուս հասած աղջկայ,
 Խըղճիս խայթի դէմ դարձայ անըզգայ...
 Ուզեցի շնչեմ քո կըրծքի հըրով—
 Անդու՛թ սիրական... օ՛հ, մընաս բարով:
 Ինչպէ՛ս էլ ապրեմ քեզ հետ անբաժան—
 Սէրըս չիմացար, մանուկ անարժան:
 Լըսում էք, ջըրեր, կացէք, մի՛ փախչիք,
 Ասէք չորանին—տըղձի եմ՝ աղջիկ:
 Լըճակի ծոցում կարապ լողացող,
 Պատմիր աղջկայ սիրտը մըխացող:
 Զրվէ՛ժ դու վայրի, պաչող անհոգի,
 Խօսիր կըրքերը այրող արբունքի...
 Փո՛ւ եկ, վիթխարի Սերմանց դու կատար,
 Խեղդիր անխընայ ուխտըս անկատար...
 Այժմ ես կերթամ, կերթամ լալագին,

Թողնելով քեզ մօտ սիրտըս անմեկին,
 Սիրտըս հըրավառ, սիրտդ աղջրկայ,
 Որի նրմանը, ան, քեզ մօտ չըկայ...
 Բայց դու... խըլեցիր, առար իմ անդորր...
 Եւ վերջին բարով... կեանքիս դու հատոր»:

Հովւի գլխին, կարծես յանկարծ,
 Պայթեց ինչ որ մի թնդիւն.—
 Նա, շանթահար, էլ ուր անդարձ
 Կոյսին ման գար ապարդիւն:
 —Հէյ, թոյլ որսկան, կաց ամօթով,
 Մարին փախաւ քո ձեռքից...
 «Անսիրտ բազէ, ճանկիր շուտով
 Վայր բեր որսըս երկընքից»:
 —Ձէ, չէ, ջիւան, դուր մի փնտռիր,
 Մարին փախաւ սարից ցած.
 Քանջ ես՝ սարի կուրծքը պատուիր,
 Ճանկիր որսըդ հեռացած:
 «Անգութ սարեր, քաշէք հեռու,
 Երթամ, հասնեմ իմ եարին:
 —Անտառի մէջ, յիմար ուրու,
 Էլ չես գտնիլ քո եարին:
 Պայթեց ամպըռալ. լուեց յանկարծ
 Արհաւրալից նոր թնդիւն.
 —Ի՞նչ ես, չորան, անվերադարձ
 Աղջիկ փրնտուում ապարդիւն...

* * *

Գառնաշունչ, յուր տարիներ անցան,
 Երկար տարիներ ունեւորեալ կեանքի...
 Եւ դառն օրերի ինչպէս յուշարձան—
 Սուերն է շրջում անլուր զրկանքի:
 Նըրա որոնող աչերից մահու
 Անէծք է թափուում ծանրութեամբ կապար.
 Անէծքների հետ սուլում են «վա-հո...»
 Անհոգ բամբակներ ձայնով ծաղրաբար:
 Հողմավար սուեր հոգին խելագար
 Վազում է մութին քամուց էլ թեթև.
 Նա պատրանքների սին մտքով տըկար
 Ճանկել է ուզում իր որսը անթև:
 ... Ահա՛ խանդավառ, նա զոյգ բազուկով
 Պէտք է տիրանայ նազելուն անմահ...
 Բայց... աներևոյթ լոյսի թըռիչքով
 Յնդում է փէրին... այդպէս մինչ հիմա:
 Եւ անգոր հոգին, բամուց շրջմովի,
 Գաղտնի՝ մենաւոր վայրերն է դիմում.
 Անգութ պայքարում եղած դասալիք—
 Լեռնացած վըշտի մըրուրն է քամում:
 Նըրան տեսնելիս սարերն որբացած
 Նըզմք են կարգում՝ անգութ, թունալից...
 —Ա՛խ, չքնաղ փէրին, ինչո՞ւ, անիծած,
 Այն հնչուն տարին փախաւ մեզանից:

Գետակն էլ նորից կանչում է «վիշ-վէշ»...
 Կորաւ սիրունիս — չընաշխարհիկ կոյս—
 Ընկիր քարափից անդունդ զահավէժ,
 Ատելի՛ր դու մարդ, վշտահար հոգոյս:
 Լալիս են, գոչում ծաղկունք լալազար,
 Քարերն են հոսում արցունքի հեղեղ.
 -- Գընաց կոյս Սամէլ, ո՛հ, անէծք հազար...
 Դրժոխքն է քամել մեր ցաւըն անեղ:
 Ողբում է մայրին ծանրը տընքոցով,
 Ամպեր են հոսում թուխալ-թուխալ մթազգած.
 — Անտառը միայն միշտ լաց ու կոծով
 Սիրուն աղջրկան կորուսար սգաց:

Սուլում է քամին չարամիտ «վա՛հ-հո՛ւ»...
 Հնչում ալանջին անհոգ, ծաղրաբար—
 Եւ հոգու պղտոր աչերից մահու.
 Անէծք է թափւում՝ ծանրութեամբ կապար:
 Օ, դո՛ւք, խաբուսիկ տեսիլք աչերի,
 Ահարկու կեանքի յիշատակ նոր-նոր,
 Անողատում վշտի երգը սոսկալի
 Հնչէք սընարին վերջին ամանոր:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0352160

37911